

Esterházy Miklós nádor aranygyapjas rendi tagságával összefüggő levéltári források*

Esterházy Miklós nádor pályájának ismert ténye, hogy az 1625. évi soproni nádor- és királyválasztó országgyűlést követően IV. Fülöp spanyol király (1621–1665) – a frissen megválasztott nádor Ferdinánd Ernő főherceg magyar királlyá koronázása érdekében tett erőfeszítéseinek elismeréseként – Esterháznak megígérte, hogy felveszi az Aranygyapjas Rend tagjai közé.¹ A bécsi spanyol követ: Francisco Moncada, Ossona grófja Sopronból 1625. november 28-án írt jelentésében adta hírül a spanyol királynak a főherceg magyar királlyá történt megválasztását,² és ugyanezen a napon írta – Fraknói Vilmos óta jól ismert³ – levelét is, amelyben a követ a király megválasztása körül szerzett érdemeik elismeréseként arra kérte a spanyol királyt, hogy Pázmány Péter esztergomi érseket az általa már évekkorábban igényelt évdíjban részesítse, Esterházy Miklós nádort pedig emelje az Aranygyapjas Rend tagjai közé. A spanyol Államtanács 1626. január 3-án tárgyalta Ossona gróf jelentéseit. Az eredeti, IV. Fülöp által jóváhagyott jegyzőkönyv tanúsága szerint don Diego de Ibarra,⁴ Albuquerque herceg⁵ és a főinkvizitor⁶ egyöntetűen támogatták a

* A közlemény a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj és az MTA BTK Lendület – Szent Korona Kutatócsoport támogatásával készült. Köszönetet mondok Hámori Nagy Zsuzsannának, Kuffart Hajnalkának, Szabó András Péternek, Schramek Lászlónak és Tóth Ferencnek a források összeolvasásában nyújtott értékes segítségéért.

¹ Esterházy Miklós kitüntetésének háttérével – az 1625. évi soproni országgyűlés történetére és Pázmány Péter spanyol évdíjára összpontosítva – először Fraknói Vilmos foglalkozott. FRAKNÓI 1869a, 34; FRAKNÓI 1869b, 183–184; FRAKNÓI 1886, 155–163. A nádor pályájáról legújabbban: SZILÁGYI 2011, 79–88 és DUCHOŇOVÁ 2017. Esterházy Miklós nádor spanyol kapcsolatairól: HILLER 1989, 59–70; HILLER 1992a, passim; HILLER 1992b, 19–27; HILLER 1993, 255–266; MONOSTORI 2008, 53–55; MONOSTORI 2009, 1044; MARTÍ 2014a, passim. A soproni diéta időszakában született spanyol nyelvű forrásokat elemzem és közlöm: MARTÍ 2018a. Az Aranygyapjas Rend 17. századi magyar tagjairól összefoglalóan: MARTÍ 2019.

² AGS, E, Alemania, legajo 2509, nr. 14. Kiadása: MARTÍ 2018a, megjelenés alatt.

³ Ossona gróf bécsi spanyol követ IV. Fülöp spanyol királynak, [Sopron] 1625. november 28. BNE, Mss. 2356, fol. 572r–v., illetve BNE, Mss. 1433, fol. 119r, másolatok. Teljes szövegű forrásközlés: MARTÍ 2018a, 22. sz.

⁴ Don Diego de Ibarra: spanyol politikus és diplomata. Jelentős méltóságok és tisztségek viselője, többek között Albert főherceg (1559–1621) főudvarmestere és a spanyol Haditanács tagja is volt. Vö. SALAZAR Y CASTRO 1688, 228.

⁵ Francisco III. Fernández de la Cueva y de la Cueva, Albuquerque VII. hercege (1575–1637): IV. Fülöp kiemelkedő tekintélyű politikusa és diplomatája, neves katona, a Spanyol Állam- (Consejo de Estado) és a Haditanács (Consejo de Guerra) tagja volt.

⁶ Andrés Pacheco de Cárdenas (1550–1626), spanyol főpap, teológus; 1622 és 1626 között a Hispán Monarchia főinkvizitora, és ebben a minőségében a Spanyol Államtanács tagja. A szóban forgó államtanácsi ülés idején a „Nyugati Indiák pátriárkája” (Patriarchatus Indiarum Occidentalium) címet is viselte.

nádor és az érsek fellépésének honorálását: az Államtanács tagjainak véleménye csak a Pázmány számára javasolt évdíj mértékét illetően tért el.⁷

IV. Fülöp 1626. január 15-én, Zaragozában kelt leveleiben köszönetet mondott Esterházy Miklósnak és Pázmány Péternek a dinasztikus ügy buzgó támogatásáért.⁸ A nádorhoz írt levelében tudatta Esterházyval, hogy halálának és megbecsülésének jeleként az Aranygyapjas Rend lovagjai közé emeli, mihamarabb a tagok sorában üresedés következik be (*Függelék*, 1. sz.). Döntéséről bécsi követét⁹ is értesítette.¹⁰ A király utasította a követet, hogy elhatározásáról értesítse a nádort és az érseket, illetve juttassa el nekik leveleit.¹¹

Esterházy egyébként is rendkívüli karrierjének több szempontból is kiemelkedő állomása volt a dinasztia legelőkelőbb ordójának elnyerése. Noha 1626-ban grófi címet nyert az uralkodótól „Fraknó örökös ura” titulussal, *homo novus* volt, és ez a körülmény az esetek nagy többségében már szinte önmagában eleve kizárta, hogy a Habsburgok burgundiai eredetű „házi kitüntetésének” birtokosává váljék valaki. Az Aranygyapjas Rend tagjai ugyanis – a rend 1430. évi alapítása óta – a legelőkelőbb fejedelmi, illetve arisztokrata családok tagjai lehettek, akiknek hívő katolikus mivoltukhoz és feddhetetlen életükhöz kétség sem férhetett.¹² Igaz, hogy Esterházy nádorrá választása idején már több évtizede katolizált, de nem főrendi származását a régi, törzsökös magyar főnemesiség tagjai közül kikerülő irigyei nemegyszer szóvá is tették.¹³ Valójában az Aranygyapjas Renddel való kitüntetést Esterházy Miklós legfőképpen a bécsi spanyol követ Ossona gróf közvetítésének és ajánlásának köszönhetette, amit természetesen a fiatal magyar főrend az udvari körökben valóságosan létező személyes tekintélyével, legfőképpen azonban az 1625. évi soproni diétán játszott szerepével vívott ki.

IV. Fülöp és a Spanyol Államtanács tagjai Esterházyról már évekkel korábban igen kedvező véleményt alakíthattak ki az Ossona gróf előtt a bécsi udvarban működő spanyol követ, Oñate gróf (1617–1624) jelentéseinek köszönhetően: az 1622. évi országgyűlés idején országbírói méltóságra emelkedő Esterházyt intelligens személyként, jó katolikusként és az uralkodó szolgálatában Magyarországon a legbuzgóbb személyként („es el hombre de más entendimiento y mayor zelo a la Religion y fidelidad del Empera-

⁷ Alburquerque herceg Don Diego de Ibarrával egyetértésben – Ossona gróf jelentésének hatására – a Pázmánynak megítélendő évdíj nagyságát illetően – elődje, Forgách Ferenc esztergomi érsek évi háromezer scudó évdíjával szemben – négyezer scudó összegben való meghatározását javasolta, a főinkvizítor azonban a Forgách évdíjának megfelelő összeget is elegendőnek ítélte. Utóbb végül évi háromezer scudó összeget ítélték meg Pázmány számára is. AGS, E, Flandes, leg. 2040, nr. 79. Kiadása: MARTÍ 2018a, megjelenés alatt.

⁸ MARTÍ 2010, 202–211.

⁹ Francisco Moncada (Ossona gróf) apja, Gastón de Moncada (1554–1626) halálát követően annak legfontosabb címét, az Aytona márkai titulust éppen ekkor örökölte meg és lett a cím harmadik viselője.

¹⁰ ADM AH, leg. 60, ramo 6, sin. fol. MARTÍ 2018a, megjelenés alatt.

¹¹ IV. Fülöp Ossona grófhhoz, bécsi követéhez, Zaragoza, 1626. január 15. ADM AH, leg. 60, ramo 6, sin. fol. Kiadása: MARTÍ, 2018a, megjelenés alatt.

¹² Az Aranygyapjas Rend történetéről újabban: CEBALLOS-ESCALERA Y GILA 2000; *Haus Österreich* 2007; CHECA CREMADES–MARTÍNEZ CORRECHER 2011. Közép-európai vonatkozásairól: MAREK 2013, 175–183; MOLAS RIBALTA 2006, 123–152.

¹³ PÉTER 1985, 65.

dor que yo he hallado en Ungria”) jellemezte.¹⁴ Esterházy Miklóssal tehát a magyar politikai elit olyan ígéretes tagjaként számoltak, aki elkötelezett és lojális a dinasztíához, és a spanyol ágnak is még értékes szolgálatokat tehet. Az 1625. évi soproni diétán való fellépésével ezeket a várakozásokat messzemenően igazolva látta a spanyol követ, aki Esterházyra végig fontos szövetségesként tekintett, és a későbbiek folyamán személyesen mozgatott meg minden követ annak érdekében, hogy a magyar nádor ténylegesen is megkapja a rend jelvényét.

Mivel az Aranygyapjas Rend tagjainak száma az alapítás óta meghatározott módon maximálva volt (ez a szám 1516-ban 50-re bővült, ami a 17. századig nem is változott; érdekes, hogy IV. Fülöp éppen 1628-ban kérte a lovagok lehetséges számának 60-ra emelését a pápától, sikertelenül),¹⁵ ezért Esterházy csak üresedés bekövetkeztével kaphatta meg ténylegesen is a rend jelvényét. Több éves várakozás után, Karl Harrach von Rohrau (1570–1628) halálát követően merült fel ennek lehetősége. 1628 nyarán Aytona márkit (Ossona grófot) Madridból értesítették az Aranygyapjas Rend lehetséges várományosairól, a „listán” azonban Esterházy neve – közelebből nem ismert okokból kifolyólag – nem szerepelt. A spanyol követ fontosnak tartotta, hogy külön levélben emlékeztesse az Államtanács titkárát IV. Fülöp három évvel azelőtt tett, Esterházy kiűntetését elhatározó ígéretére, megjegyezve, hogy „nem tartja célszerűnek öfelsége [a spanyol király] szolgálatában egy királyság oly jelentős fejének elkedvetlenítését”.¹⁶ A nádor tehát végső soron a spanyol követ következetes támogatásának köszönhette, hogy családjából, illetve az egész magyar politikai elitből – Mátyás, II. Lajos király és Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem után elsőként – ténylegesen is elnyerte az aranygyapjút.

Esterházy Miklós nádor ünnepélyes beöltözése és a rendjel átadása

Az ünnepélyes ceremóniára 1628. december 31-én, a bécsi Hofburg *Antecamarájában* került sor: II. Ferdinánd adta át a rend jelvényeit Esterházynek. Az eseményről Jean Hervart,¹⁷ az Aranygyapjas Rend címerkirálya (*rey de armas*) naplójának feljegyzései szolgálnak izgalmas forrásul. (*Függelék*, 6. sz.)

Hervart hosszú időn keresztül (1605–1633) töltötte be ezt a tisztséget: feladata volt, hogy a spanyol király megbízásából a rend új tagjai számára a jelvényeket (*insignia*) az Aranygyapjas Rend Brüsszelben található kincstárából elvigye és a spanyol király nevében részt vegyen az új lovagok beöltözési szertartásain. Naplójában részletes

¹⁴ Gróf Oñate bécsi spanyol követ jelentése IV. Fülöp spanyol királynak, Bécs, 1622. augusztus 10. MARTÍ 2014a, 251–253: nr. 12.

¹⁵ MAREK 2013, 177.

¹⁶ „Supplico a Vuestra S[eñoría] se sirua de representallo porque no tengo por combiniente al seruicio de su Magestad tener disgustado una cabeza tan importante de un Reyno”. Ossona gróf levele a spanyol Államtanács titkárához (Juan de Ciriza-hoz), Bécs, 1628. augusztus 23. AGS, E, Alemania, leg. 2510, nr. 55 y 56. (*Függelék*, 5. sz.).

¹⁷ KOLLER 1971, 155.

feljegyzéseket készített a szertartásokról, az azokon részt vevő személyekről, utazásai időpontjáról és helyszíneiről, így a rend jelvényének Esterházy Miklós számára történt átadásáról is.¹⁸ Naplója rendkívül értékes, mert tartalmaz néhány információt, ami csak ebből a forrásból ismerhető. Több, a beöltözési szertartással kapcsolatos figyelemreméltó körülményt leírt. Hervart az insigneákat 1628-ban egyszerre három személy számára hozta el Bécsbe: Georg Ludwig, Graf von Schwarzenbergnek (1586–1646), gróf Esterházy Miklósnak és Rambaldo Collaltónak (1575/79–1630), az Udvari Haditanács elnökének. Esterházy Miklós beöltözési szertartására nem sokkal Schwarzenberg gróf beöltözési ceremóniája után került sor. Schwarzenbergnek Klosterneuburgban, november 30-án, az Aranygyapjas Rend védőszentje, Szent András apostol ünnepén adta át a császár a rend jelvényeit. A császár rendelkezésének megfelelően a nádor ceremóniája Schwarzenbergéhez hasonló módon zajlott. Mindketten elsőként kapták meg családjuk tagjai közül az Aranygyapjas Rendet. Hervart feljegyezte, hogy Esterházy Miklós december 30-án érkezett Bécsbe egyik, másfél napi járőföldre eső kastélyából, feltehetőleg Fraknóról. A szertartás részletes leírásán kívül megnevezte a résztvevő személyeket és aprólékosan, minden részletre kiterjedően leírta a nádornak átadott jelvényt, amelynek átvételéről a nádor elismervényt állított ki. Az Aranygyapjas Rend szabályzata értelmében a rendtagok kitüntetésük alkalmával megfogadták, hogy haláluk után utódaik visszaszolgáltadják a spanyol uralkodónak a rend jelvényét és a konstitúciós könyvet. A rendtagok az eredeti jelvényen kívül készíthettek maguknak úgynevezett viseleti példányokat, amelyek – személyes tulajdonuk lévén – haláluk után a család birtokában maradhattak. Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében, az Esterházy-kincstárban található 17. századi jelvények – köztük az Esterházy Miklós nádornak tulajdonított – feltehetően ilyen viseleti példányok lehettek.¹⁹ Esterházy Miklós halálát követően fia, László gróf (1626–1652) 1646 januárjában vitte vissza apja rendjelét és az eredeti rendi konstitúciót, és Linzben adta át az udvarával akkor éppen ott tartózkodó III. Ferdinándnak – erről tanúskodik az a rövid szöveg, amelynek szerzője – a kézírás alapján – Esterházy Farkas, Miklós nádor unokaöccse volt. A nádor családtagjai – tudatában a nádor aranygyapjas rendi tagságához kapcsolódó tárgyak jelentőségének – a rendi konstitúciókat tartalmazó kötetéről másolatot készítettek abból a célból, hogy azt a fraknoi vár családi levéltárában elhelyezzék „örök időkre, a dicsőséges és nagyságos gróf Esterházy Miklós tiszteletére, kitüntetésének emlékezetére és hogy mindig az utódok szeme előtt legyen” („in archivo Domus Eszterhasiae in arce Frakno ad aeternam tam rari in Ungaria honoris memoriam conservare ut decus adeo illustre quo magnus Nicolaus Eszterhasi ornatus est, sit semper prae oculis posterorum,” *Függelek*, 12. sz.).

Hervart feljegyzései végén részletesen leírta Esterházy Miklós címerét: az Aranygyapjas Rend gyakorlata szerint az új lovagok a rend címerkirályának rövid leírást adtak családjukról, főbb méltóságairól, tisztségeikről, általuk jelentősnek ítélt egyéni

¹⁸ GARCÍA GARCÍA 2010, 451–502.

¹⁹ Vö. Pandur Ildikó leírásai az Aranygyapjas Rend Esterházy-kincstárban található 17. századi jelvényeiről: SZILÁGYI 2014, 243–245 (IV. 59, IV. 60 és IV. 61.).

tetteikről, címerüket lerajzoltatták és az előírás értelmében mindezt átadták az Aranygyapjas Rend tisztségviselőinek, akik közül a „titoknok” (*gréffer*) feladata volt, hogy a rendtagok „dokumentációját” a rend címereskönyveibe (*Wappenbuch*) másolják.²⁰ A Rend bécsi levéltárában a 17. századból csupán a II. Károly spanyol király (1665–1700) korában rendtagokká váló lovagok címereit tartalmazó kötet található meg (benne Miklós nádor fiának, Esterházy Pálnak címerével),²¹ az Esterházy Miklós által a rendnek átadott címerről viszont pontos ábrázolás jelent meg Jean Baptiste Maurice *Le Blason des armoiries de tous les Chevaliers de l'Ordre de la Toison d'Or* címmel, 1665-ben (majd utána 1667-ben) megjelent művében.

Hervart naplójában megemlíti, hogy Esterházytól átvett egy levelet, amelyet a nádor IV. Fülöp spanyol királynak írt. E latin nyelvű levél Bécsben, 1629. január 2-án kelt, eredetije a simancasi Állami Levéltárban maradt fenn. Esterházy Miklós a levélben köszönetet mondott IV. Fülöp királynak a nagy megtiszteltetésért, kiemelve, hogy a spanyol uralkodó általa az egész *Natio Hungaricát* becsülte meg (*Függelék*, 8. sz.). A nádor ebben a szellemben írt az Aranygyapjas Rend kancellárjának és Olivares államminiszternek is – „in gentem nostram, in qua rarum hoc decus antea” (*Függelék*, 9, 10. sz.).

Esterházy komoly jelentőséget tulajdonított e gondolatnak, amit később egyik, I. Rákóczi György erdélyi fejedelemmel való levélváltásában is hangsúlyozott. A nádor halála előtt nem sokkal, az 1645. évi linzi béketárgyalások előestéjén a fejedelem kemény szavakkal tett szemrehányást Esterházynek a nádor erdélyi politikája miatt: „az mi szegény nemzetünknek mostani állapotjában is Kegyelmednek nem utolsó része vagyok”. Idegenszívúséggel vádolta Esterházyt, aki – a fejedelem értelmezésében – az

---

²⁰ Az életrajzi adatok bekerültek az Aranygyapjas Rend történetéről szóló, a 17–18. század folyamán megjelent munkákba, az egyes lovagok életrajzi adataival és címereik leírásával: CHIFFLET 1632, 228 (Esterházy Miklós címerének heraldikai leírása); MAURICE 1667, 419: az Esterházy-címer rajzával és a nádor, illetve Pázmány szerepének említésével III. Ferdinánd 1625. évi soproni magyar királyi koronázása alkalmával, francia nyelven. Esterházy Miklós életrajzi adatait a legrészletesebben Julián de PINEDO Y SALAZAR műve, a Bourbon-dinasztia elvárásainak megfelelően írt, az Aranygyapjas Rend történetét a kor színvonalán, de az addigi legteljesebb módon feldolgozó munka közli; noha az „életrajz” több pontatlanságot tartalmaz, forrásértéke miatt idézem, hiszen a leírás alapját részben az Esterházy Miklós által saját magáról megadott információk képezhették:

„Nicolas Conde de Esterhazi, de Berech, de Galanta y Frakno, Palatino de Hungría, Camarero ó Chambelan del Emperador nombrado en el año de 1622, de su Consejo Privado, y electo Caballero del Toyson en 31 de Octubre de 1628, cuya investidura recibió por mano del Emperador en Viena el último dia del referido año, con asistencia de los Conde de Meggau y de Furstemberg, Caballeros de la misma Orden, y del Rey de Armas de ella. Hizo señalados servicios al Emperador en las diferencias que tuvo con Bethlem Gabor. Y en el año de 1624 batió a los Turcos, y logró un gran despojo, pasando con sus tropas a tomar quarteles de invierno. Contribuyó con singular zelo para coronar a Ferdinando por Rey de Hungría. Fue hijo quarto de Francisco Esterhazi, Conde de Galanta y Frakno, a quien el Emperador Matías concedió el título de Conde de Berech el año de 1617. Casó con Christina Niari de Berech o Berdegh, en quien tuvo a Esteban Conde de Berech: a Ladislao que en el año de 1652 fue muerto por los Turcos; y a Pablo Conde de Esterhazi, Príncipe del Sacro Imperio, y creado Caballero del Toyson, y despues privado y borrado del número de los Caballeros de esta Orden, de que se trata en el Capítulo XXIII de esta Historia. Murió en Febrero de 1644, y yace en Tynaw en Hungría.” PINEDO Y SALAZAR 1787, Tom. I., 345.

²¹ MARTÍ 2014b, 223–232.

Aranygyapjas Rend felvételével a spanyol uralkodó hűségére adta magát, elmulasztva az egyeztetést a fejedelemmel: „Az svécusokkal való Confoederatióban hogy Kegyelmed hírével nem éltünk, nem volt szükségünk reá, Kegyelmed is szolgáltatván rész szerént nekünk arra alkalmatosságot, és homályosan tanácsával is értetvén ezelőtt jó idővel; tudhatná azt is Kegyelmed, ha minékünk is hírré adta volt-e az Aureum Vellus fölvételének idején, kinél magát az Spanior királyhoz kötelezte annak alkalmatosságával...”²² Esterházy Miklós válaszában részletesen reagált a fejedelem szavaira: „Ám szememre hányja az aurum vellust is kegyelmed. Úgy látom az arról való hivatalról sincs jó információját kegyelmednek; az nem valami confoederatiót vagy magányos obligatiót néz az spanyol királyhoz, hanem egy confraternitas, societas, et ordo militaris, az kiben nagy emberek és fejedelmek vannak, maga a római császár, a spanyol király és nagy sok fejedelmi emberek. S valami alkalmatlan obligatiókban sem adják magokat a mint kegyelmed véli: mert expresse vagyon az ordo constitutiójában, hogy noha első személy az ordóban az spanyol király; mindazonáltal sine nota perfidiae, az melly fejedelemség alatt laknék efféle eques aurei velleris, akinek ellenkezése volna a superioriának, ugymint a spanyol királynak, fejedelmével együtt ellenkezhetik vele. És inkább becületet néz ez az ordo, mint valami derekas obligatiót. Noha én ezt is soha nem kevántam, sem szorgalmaztam, hanem nemzetemnek becsületiért vettem ezt is fel. Így értse azért kegyelmed a dolgot, s ne ítélje másképen” – írta öntudatosan 1645. szeptember 11-én bekövetkezett halála előtt mindössze három hónappal.²³ E levélváltás különösen izgalmas, hiszen egyrészt egyedülálló módon nyilvánul meg benne a 17. századi magyar politikai elit gondolkodása az Aranygyapjas Rend jelentőségéről (a fejedelem és a nádor érthetően eltérő szemléletével), másrészt a nádor válasza különleges forrásként szolgál az Aranygyapjas Rendet és tagságát illető személyes felfogásáról.

Esterházy Miklós a rendjel átvételét követő napokban a spanyol uralkodón kívül Olivares államminiszternek és Jean-Louis Laloonek,²⁴ az Aranygyapjas Rend kancellárjának is írt köszönőleveleket: e források csak másolatban, az Esterházy levéltár Repositoryumán (Rep. 2/3) belül az aranygyapjas renchez kapcsolódó iratok között maradtak fenn (*Függelék*, 9. és 10).

Az Esterházy Miklós és az Aranygyapjas Rend kapcsolatával összefüggő források több gyűjteményben találhatóak. A források egy része, így a nádor halála után (1646 elején) az eredetiről lemásolt kéziratos rendi statútumkönyv, IV. Fülöp Esterházy Miklóshoz intézett leveleinek, valamint Ossona gróf egyik, Esterházyhoz írt levelének másolata és több más, elsősorban a rendjel átvételével kapcsolatos forrás (köztük a nádor reverzálisának egyik másolati példánya) az Esterházy család hercegi ágának levéltárában, a Repositoryum 2/3 (Kitüntetések, rang- és címadományozások) sorozatában, kü-

²² I. Rákóczi György erdélyi fejedelem Esterházy Miklós nádorhoz, Sárospatak, 1645. május 17. MNL OL E 190, 18. doboz, Levelezés nr. 4006 és nr. 4007, fol. 332–339. Az idézett rész: fol. 333r és fol. 337v. Köszönöm Szabó András Péternek a levél felkutatásában való segítségét.

²³ Esterházy Miklós I. Rákóczi György erdélyi fejedelemhez, Nagyhöflány, 1645. június 11. TOLDY 1852, 289–290.

²⁴ KOLLER 1971, 38–39.

lön irategységet képez; ezek az iratok két numerus alá vannak sorolva (MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F, nr. 78 és 79); az Aranygyapjas Rend címerkirályának későbbi, a nádorhoz írt levele Esterházy Miklós egyik vaskos levelezéskötetében található (P 108 Rep. 71, Fasc. 16, 293–297). Jean Hervart naplója, amelyben a rendjel Esterházynak való átadását is leírta, a madridi királyi palota levéltárában maradt fenn (Archivo General de Palacio Real de Madrid, Libros y registros, registro 7018, fol. 171r–v, 172r). Az Aranygyapjas Rend történelmi, a 18. század végéig eredetileg Brüsszelben őrzött levéltára Bécsbe került: a levéltár napjainkban a Haus- Hof- und Staatsarchiv egyik letétbe helyezett különgyűjteménye,²⁵ amelynek anyaga ugyan töredékesen, de szintén őriz az egyes lovagokra vonatkozó forrást, így Miklós nádor személyével kapcsolatos is: a rendjel átvételét igazoló, Esterházy által kiállított elismervény (reverzális) egy másik példánya megvan a bécsi gyűjteményben.²⁶

További források találhatóak a madridi Archivo Histórico Nacional anyagában, amely az Aranygyapjas Rend szuverénjének (a spanyol uralkodónak) a rend fő tisztségviselőinek adott utasításait, főleg formális jellegű forrásokat őriz (pl. a rendtagok felvételéről hozott döntés spanyol uralkodó általi ellenjegyzését és iktatását, utasításait a címerkirály és a titoknok (gréfier) számára stb. Az Esterházy Miklós nádor felvételével kapcsolatos iratok jelzete: AHN, Estado, leg. 7684, Exp. 83.)

E közlemény csak a legjelentősebb források közreadására vállalkozik: tartalmazza IV. Fülöp Esterházy Miklóshoz írt levelét, amelyben értesítette az Aranygyapjas Rend odaítéléséről (1. sz.); Ossona gróf bécsi spanyol követ leveleit Esterházy kitüntetése ügyében (2., 5. sz.); a díszes (francia nyelven íródott); a díszes, IV. Fülöp spanyol király által kiállított, francia nyelven íródott oklevél szövegét (3/A) és latin nyelvű fordítását (3/B); a spanyol király 1628 nyarán Esterházyhoz írt levelét (4. sz.); Ossona gróf (Aytona márk) Esterházy Miklós ügyét támogató levelét a spanyol Államtanács titkárához, amelyben kérte az Aranygyapjas Rend tényleges odaítélését (5. sz.); Jean Hervart leírását a rendjel ünnepélyes átadásáról a nádornak (6. sz.); Esterházy Miklósnak az Aranygyapjas Rend jelvényének átvételéről szóló elismervényét (7. sz.), illetve különböző személyekhez (IV. Fülöp királyhoz, Olivares államminiszterhez és az Aranygyapjas Rend kancellárjához írt köszönő leveleit (8, 9, ill. 10. sz.); J. Hervart Esterházyhoz írt levelét, amelyben tájékoztatta a rend aktuális ügyeiről, külön jegyzékkel az elhunyt és élő rendtagok neveivel (11. sz.), valamint Esterházy Farkas rövid feljegyzését a Miklós nádor aranygyapjas rendi statútumkönyvéről készített másolatból, amelyből kiderül, hogy Miklós nádor halála után fia, Esterházy László Linzben adta vissza a rend előírásainak megfelelően a nádor eredeti rendjelét, 1646. januári linzi útja alkalmával (12. sz.).

²⁵ Thomas JUST: *Die Nachlässe und Privat- und Familienarchive im Haus-, Hof- und Staatsarchiv*, In: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*, 56 (2011), 203–238.

²⁶ ÖStA, HHStA SB Ordens vom Goldenen Vlies, Akten XIII-378/36.

Források²⁷

1.

IV. Fülöp spanyol király Esterházy Miklós nádorhoz

(Zaragoza, 1626. január 15.)

MNL OL P 108 Rep. 71, Fasc. 16,

p 147–148

Eredeti

IV. Fülöp spanyol király – téves névalakot használva – köszönetet mond Esterházy Miklós nádornak Ferdinánd Ernő főherceg magyar királlyá választása körül szerzett érdemeiért, amelyekről követétől, Ossona gróftól értesült. Hálája és megbecsülése jeleként az Aranygyapjas Renddel tünteti ki, amit el fog küldeni neki, mihelyt a rend tagjainak sorában üresedés lesz.

El Rey

Illustrissimo Conde Juan[!] Esterhasi²⁸ del Consejo y gentilhombre de la Camara del Emperador mi tio, su palatino y capitan general en Ungria. El Conde de Osona²⁹ mi embaxador me ha scritto como mediante Vuestro valor y zelo se avian resuelto los ungaros de recibir y aclamar por su Rey al serenissimo archiduque Ferdinando³⁰ mi primo de cuyo buen subceso quedo con particular contento juzgando que ha de ser para mayor servicio de nuestro Señor que es en lo que principalmente se ha de poner la mira y por la misma consideracion os doy a Vos muchas gracias por la parte que en esto haueis tenido de que os estoy muy agradecido y en señal dello y de la estimacion que hago de Vos y lo que podeis fiar de mi voluntad, os he recibido en la orden de la ynsignia del Tuson de oro el qual se os embiara quando le aya vaco como lo entenderéis mas particularmente del Conde de Osona a quien me remito de Zaragoza, a 15 de enero de 1626.

yo el Rey

Juan de Ciriza³¹

²⁷ A forrásokat a szerkesztői kívánalmaknak megfelelően írtam át: a latin nyelvű forrásokat a humanista helyesírás szabályai szerint, a francia, olasz és spanyol nyelvű forrásokat modernizálva. A személy- és helyneveket betűhív módon, a szövegeket modern központozással ellátva adom közre.

²⁸ Gr. Esterházy Miklós nádor.

²⁹ Francisco Moncada, Ossona gróf (1626 januárjától Aytona márk), 1624–1629 között bécsi spanyol követ.

³⁰ Ferdinánd Ernő főherceg.

³¹ Juan de Ciriza y Balanza (cca. 1569–1638) a spanyol Államtanács titkára. Pályájáról: Alfredo Floristán IMÍZCOZ: 'Ciriza y Balanza, Juan de', a Real Academia de Historia *Diccionario Biográfico Español* digitális adatbázisában: <http://dbe.rah.es/biografias/28381/juan-de-ciriza-y-balanza> (legutóbbi hozzáférés: 2018. 06. 25.).

[Külcímzés – 148:] Al Illustrissimo Conde Juan Esterhási[!] del consejo y gentilombre de la Camara del Emperador mi tio, su palatino y capitan general en Vngria

2.

Aytona márki (Ossona gróf) bécsi spanyol követ

Esterházy Miklós nádorhoz

(Bécs, 1626. február 22.)

MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F, nr. 79.

Másolat

Aytona márki bécsi spanyol követ továbbítja Esterházy Miklósnak a spanyol királytól előző nap kézhez kapott levelét, amelyben IV. Fülöp a nádort az Aranygyapjas Rend tagjai közé emeléséről értesíti. Örömet nem tudja szavakkal kifejezni, gratulációját küldötte, Stephanus Top fogja a nádornak átadni.

Illustrissime Domine,

Hesterna die adjuncte litterae regis catholici domini mei veredario mihi allatae fuerunt, quas aliae comitabantur, in quibus Maiestas Sua Catholica me certiozem facit, quam libenter Illustrissimae Dominationi Vestrae Regiam Suam benevolentiam et affectum testaverit Illustrissimam Dominationem Vestram in seriem equitum insignis Aurei Velleris adscribendo, quod nuntium quantum laetitiae mihi attulerit, litteris satis certificare non posse visus, uberiozem eius interpretem, praesentium exhibitorem Stephanum Top, unum ex meis destinare volui, qui meo nomine Illustrissimae Dominationi Vestrae ex animo ob regium istum honorem congratularetur. Cui ut eadem fidem et benevolentiam omnimodam exhibeat, quaeso, ac me Illustrissimae Dominationi Vestrae commendatum cupio. Vienna, 22. Februarii Anno 1626.

Illustrissimae Dominationis Vestrae

Ex animo devotissimus

Servitor

[Külzeten:]

Paria literarum Illustrissimi Comitissae de Osona etc. Sacrae Regiae Maiestatis Catholicae ad Imperatorem oratoris etc. ad Dominum Regni Hungariae Palatinum datarum.

[18. századi kézzel:] eodem in seriem equitum aurei velleris adscribendo

IV. Fülöp spanyol király oklevele Esterházy Miklós nádor részére,
amelyben az Aranygyapjas Rend tagjává fogadja

(Madrid, 1628. július 20.)

Az eredeti, francia nyelvű oklevél

MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F., nr. 79.

Eredeti

IV. Fülöp spanyol király az Aranygyapjas Rend szuverénjeként ünnepélyes oklevélben deklarálja, hogy Galántai Esterházy Miklós grófot, Magyarország nádorát, értesülvén egyedülálló kvalitásairól, erényeiről és dicséretre méltó tetteiről, kiválasztja és kinevezi az Aranygyapjas Rend tagjai közé. A rend jelvényeinek átadását nevében unokatestvére, II. Ferdinánd császár fogja végezni, egyúttal megbízza Jean Hervart urat, az Aranygyapjas Rend címerkirályát, hogy a rend jelvényének, valamint a rend szabályainak és statútumainak a szertartás helyszínére szállításáról gondoskodjék. Elrendeli a szokásos ünnepélyes beöltözési szertartás előkészítését és elvégzését, amelyen a rend többi tagja is lehetőség szerint vegyen részt.

Philippe par la grace de Dieu Roy de Castille, de Leon, d'Arragon, des deux Sicilles, de Hierusalem, de Portugal, de Navarre, de Grenade, de Toledé, de Valence, de Galice, des Maillorques, de Seville, de Sardegne, de Cordube, de Corsicque, de Murcie, de Jaene, des Algarnes, d'Algezire, de Gibraltar, des Isles de Canarie, et des Indes tant orientales qu'occidentales, des Isles et terre ferme de la Mer Oceane, Archiduc d'Austrie, Duc de Bourgongne, de Lothier, de Brabant, de Lembourg, de Luxembourg, de Gueldres, et de Milan, Comte d'Habsbourg, de Flandres, d'Arthois, de Bourgogne, de Tyrol, Palatin et de Hayman, de Holande, de Zelande, de Namur, et de Sutphen [= Zutphen, Hollandia]. Prince de Subane, marquis du Saint Empire de Rome, Seigneur de Frize, de Salins, de Malins, des cité, villes et pays d'Utrecht, d'Ouerysol, et de Groninghe. Et Dominateur en Asie et Afrique. Chef et Souverain de l'Ordre de la Toison d'or. À tous ceux qui ces presentes verront, salut. Comme à raison de la souveraineté de nostre dict ordre, et à Imitation[?] des Chefs et Souverains predecesseurs nostre (de bonne mémoire) nostre Intention est, de non seullement le maintenir sa splendeur ancienne, ains aussy de l'augmenter de tout nostre pouvoir en estat et honneur, et faire choix et election de personnes qualifiées, pour les y admestre et associer. Ayans estez particulièrement Informez des bonnes qualitez, (vertus, loüables comportemens, et merites de la personne de nostre tres cher et tres ame cousin messire Nicolas Comte d'Esterhazi de Galanta Palatin du Royaume d'Hongrie etcca. Nous nous sommes favorablement inclinéz à l'eslire et denommer, comme en effect l'avons esleu et denomme pour Chevalier confrere de nostre dict

Ordre. Et icelluy nous ayant faict entendre qu'il se tient grandement honnore de ceste election de denomination nostre[sic]. Et nous afin d'en faict suivre l'exécution, desirans la commestre de sorte que l'ordre en reçoive plus de lustre et reputation. Scavoir faisons. Que nous confians enthierement, de la bonne volonte qu'en toutes occasions nous faict paroistre, Tres hault, Tres excellent, et Tres puissant Prince nostre Tres cher, et Tres ame bon Oncle et cousin Ferdinand³² esleu Empereur des Romains etca Chevalier confrere de nostre dict ordre l'ayans prie et requis le prions et requerans par ces presentes, d'avoir pour agreable ceste commission et procuracion que luy donnons avec plein pouvoir et auctorité pour en nostre nom recevoir ledict Comte d'Esterhazi a nostre dict ordre, et luy en delivrer le colier, apres l'avoir arme Chevalier par l'espée d'honneur, en cas qu'il ne l'ayt este auparavant, et receu de luy le serment ordinaire pour l'observance et accomplissement de tous les statuts et ordonnances dudict ordre. Le tout aux ceremonies et solemnitéz accoustumées, et en presence des Chevaliers confreres s'y pouvans trouver presens. Y assistans aussi nostre amé et feal messire Jean Hervart³³ Chevalier nostre conseiller et premier Roy d'armes dict Toison d'or que nous envoyons pardela expressement à ceste effect. Promettans de tenir pour ferme et stable tout ce que par ledict Sieur Empereur en tout ce que dict est, et en depend sera faict et effectué comme si nous mesmes l'eussions faict en personne. En tesmoing de ce avons signé ces presentes de nostre main, et y faict mestre le scel de nostre dict ordre. Donne en nostre ville et Cour de Madrid le vingtième Jour du mois de Juillet l'an de grace mill six cens vingt et huit, et de nostre Regne le septiesme. De Laloo V.³⁴

[Az oklevél plikáján:] Par le Roy Duc de Bourgongne etca Chef et Souverain d'lordre de la Toyson D'or

M. Rosmarin³⁵

[Külzetén:] Diploma super collato aureo torque – Diploma Regis Hispaniae super collato Comiti Nicolai Eszterasz Regni Hungariae Palatino aureo vellere

---

³² II. Ferdinánd.

³³ Jean Hervart, az Aranygyapjas Rend címerkirálya.

³⁴ Jean-Louis Laloo [Johan Lodewijk van der Loo] († 1635), az Aranygyapjas Rend kancellárja.

³⁵ Mateo Romero, illetve Mathieu Rosmarin vagy Maestro Capitán (1575–1647). IV. Fülöp udvarának neves zeneszerzője, a *Capilla Real* vezetője, egyúttal az Aranygyapjas Rend egyik tisztségviselője a korszakban.

3/B

IV. Fülöp spanyol király oklevele Esterházy Miklós nádor részére, amelyben az Aranygyapjas Rend tagjává fogadja

(Madrid, 1628. július 20.)

Az iménti eredeti, francia nyelvű oklevél egykorú, latin fordítása

MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F., nr. 79.

Másolat

Philipus Dei gratia Rex Castiliae, Leon, Arragoniae, duarum Siciliarum, Jerusalem, Portugalliae, Navarrae, Granatae, Toleti, Valentiae, Galliciae, Maioricarum, Seuilliae, Sondenae, Cordubae, Corsicae, Murciae, Jaenae, Margarum Alguisirae, Gibraltar, Insularum Canariae, et duarum Indiarum orientalium et occidentalium, Insularum et Continentis Maris Oceani, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Lothier, Brabantiae, Laumburgae, Lucemburgae, Geldriae et Mediolani, Comes Habsburgi, Flandriae, Artesiae, Burgundiae, Tyrolis, Palatinus Hamnoniae, Hollandiae, Zelandiae, Namurcae et Zutphaniae, Princeps Subaniae, Marchio Sacri Romani Imperii Dominus Frisiae, Salinarum et Malinarum Civitatum et Oppidorum ac ditionum Ultraiecti, Ouerisolanae et Groningae, Dominator in Asia et Affrica, caput et supremus ordinis Aurei Velleris omnibus praesentes visuris salutem. Quandoquidem ex autoritate superioritatis dicti ordinis nostri ad instar praedecessorum nostrorum capitum et superiorum (bonae memoriae) nostra intentio est, non solum conservare illum in suo splendore vetusto, verum etiam illum eundem omni nostra possibilitate augere, in statu et honore delectum in asciscendis personis qualificatis associandisque ordini facere. Habentes singularem informationem bonarum qualitatuum, virtutum et laudabilium actionum, ac meritorum personae nostri charissimi et dilectissimi cognati Domini Nicolai Comitis ab Ezterhass in Galanta Palatini Regni Hungariae etc. faventer inclinati sumus ipsum eligere et denominare, pro uti in effectu elegimus et nominavimus equitem et confratrem nostri dicti Ordinis, ipseque nobis significavit sese reputare summopere esse honoratum per hanc electionem et denominationem nostram, nosque ut negocium executioni demandetur, atque desiderantes quatenus hoc pacto ordo magis illustris et majoris reputationis fiat, notum facimus. Quod nos confidentes plenarie de bona voluntate, quam in omni occasione nobis exhibuit ter maximus, Excellentissimus et Potentissimus Princeps nobis charissimus et dilectissimus avunculus et cognatus Ferdinandus electus Romanorum Imperator etc. eques et confrater dicti nostri ordinis etc. Requisivimus et rogavimus, requirimusque et rogamus per presentes, ut complaceat sibi admittere hanc procuracionem et commissionem quam illi damus, plenaria cum facultate et autoritate, nomine et in persona nostra recipere dictum Comitem Ezterhassy, in praedictum nostrum ordinem, eidemque torquem assignare, posteaquam nimirum ense honoris, si tamen iam antea non fuisset, ornaretur, juramentumque consuetum ab eodem

recipiendo, ad observanda et ad implenda omnia statuta et ordinationes dicti Ordinis cum debitis quibusvis ceremoniis et solemnitatibus consuetis, et in praesentia equitum et confratrum si qui praesentes haberi poterunt, coram existente etiam fideli nostro nobis dilecto feicali nobili Joanne Seruart³⁶ equite consiliario nostro, et armorum gestatori dicti Velleris Aurei, quem nos isthuc expedivimus ad hunc eundem effectum. Promittentes nos firmum et stabile habiturum omne illud, quod per dictum Dominum Imperatorem, in universis supra memoratis factum et expeditum fuerit, ac si per nosmetipsos facta et expedita fuissent in persona. In fidem horum signavimus praesentes nostra manu, et sigillo Ordinis munivimus. Datum in civitate nostra et Aula Madritensi die vigesima mensis Iulii Anno gratiae 1628. Regni nostri septimo.
Philippus

Per Regem Ducem Burgundiae etc.
Caput et supremum Ordinis Aurei Velleris etc.
M. Rosmarini

4.

IV. Fülöp spanyol király Esterházy Miklós nádorhoz

(Madrid, 1628. július 24.)

MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F., nr. 79, fol. 59r

A francia nyelvű eredeti (fol. 63r) latin nyelvű fordítása (fol. 59r)

és a fordítás tisztázata (fol. 61r–v)

IV. Fülöp spanyol király értesíti Esterházy Miklóst, hogy érdemeire való tekintettel felvételt nyer az Aranygyapjas Rend tagjai közé, és ilyen minőségében a nádort (unoka)testvérének szólítja. Tájékoztatja, hogy Jean Hervart urat, tanácsosát és az Aranygyapjas Rend címerkirályát megbízta a mondott Rend jelvényeinek a beöltözési szertartás helyszínére történő szállításával, valamint megkérte unokatestvérét, II. Ferdinánd császárt a ceremónia elvégzésére.

[Külcímzés, mellette felzetes viaszpecsét:]

Nostre Tres cher et Tres amé cousin Comte Nicolas Esterhazi de Galanta Palatin du Royaume de Hongrie etca. Chevalier esleu de mon ordre de la Toison d'or etca [18. századi kéz írásával:] 1628. Literae missiles Regis Hispaniae super collatione aurei velleris Comiti Nicolao Estorász Palatino Sonantes, Hispanico[!] Idiomate exaratae

Mon cousin. Afin de faire suivre l'effect de l'election que nous en consideration de Vostre qualite, vertus, mérites, et louables comportemens avons fait de Vostre

---

³⁶ Jean Hervart

personne, pour la ranger en l'amiable fraternité et compagnie de nostre ordre (dont vous en estéz monstté recognoissant, et de vous en tenir singulierement honoré) avons ordonné a nostre amé et feal messire Jean Heruart Chevalier nostre conseillier et premier Roy d'armes dict Toison d'or, de s'aller presenter vers l'Empereur nostre bon oncle et cousin avec nos lettres patentes de procuration à luy addressantes afin d'e nostre nom vous recepvoir à Jcelluy ordre, et vous en delivrer le colier aux ceremonies et solemnitéz accoustumés. En demeurant Je me remects à ce que ledict Sieur Empereur en tout ce que sur ce particulier Il vous dira, declarera, et effectuera de nostre part, et de tout en faire le mesme estat comme sy ce fust par nostre mesme personne. Etant mon cousin Dieu Vous ayt en sa sainte garde. De Madrid le 24 de Juillet 1628. De Laloo V.

Philippe [sk.]

M. Rosmarine

A korabeli latin nyelvű fordítás

[Külzetten:] *Copia plenipotentium Philippi Hispaniarum regis, penes quas Joannes Horvart[!] eques, et Consiliarius fati Regis ad recipiendum (uti conjici potest) in Ordinem Aurei Velleris Equitatusque Nicolaum Eszterházy, conferendumque torquem deputatur.*

Cognate mi. Ad effectuandam electionem habentes nos respectum ad vestras qualitates, virtutes, et merita, laudabiliaque acta personae nostrae, ut cum cognoveris tibi per hoc honoris conditionem accessisse, ordinavimus fidelem nostrum facialem Joannem Hornart³⁷ [!] equitem et consiliarium nostrum primarium, gestatorem armorum Velleris Aurei, ut is ad Suam Maiestatem Imperatoriam Cognatum nostrum, et avunculum dilectissimum proficisceretur cum literis nostris patentibus procuratoriis ad eam directas, ut in nomine et persona nostra vos recipiat in dictum ordinem, et vobis torquem conferat cum ceremoniis, et solemnitatibus consuetis. In reliquo remittentes nos ad ea, quae dictus Dominus Imperator in omnibus particularibus ad hoc spectantibus vobis declaraturus est, et effectuaverit a parte nostra, eaque omnia habenda sunt aequae valida et firma, ac si per nostrammet propriam personam facta fuissent. In reliquo mi Cognate Dei protectioni te commendo. Madriti, vigesima quarta Iulii, Anno Domini Millesimo, sexcentesimo, vigesimo octavo.

Philippus

M. Rosmarin

---

³⁷ Hervart

5.

Francisco Moncada, Aytona márki a spanyol Államtanács titkárához

(Bécs, 1628. augusztus 23.)

AGS, Estado, legajo 2510, nr. 55 y 56.

Eredeti

A titkár a folyamatban lévő ügyekkel kapcsolatos újdonságokról a követ királynak írt leveleiből fog értesülni. Megkapta a király július 22-én írt leveleit. Elküldi annak a magyar nádorhoz szóló levélnek a másolatát, amelyben (korábban) IV. Fülöp értesítette Esterházyt az Aranygyapjas Rendbe való felvételéről.

[Külzeten:] Desde Biena a 23 de Agosto 1628

El Marques de Aytona 23 de Agosto, recibida en 3 de octubre

El reciuo de los despachos de 22 de Julio – embia la copia de la carta que Su Magestad mando escriuir al Palatino de Vngria, aziendole merced del Tuson y no aviendo ydo en la lista de los tusones. Dize el Marques que se represente (aca) por si importare al servicio de su Magestad el no le tener disgustado

Por las cartas de su Magestad vera Vuestra Señoría lo que se ofrece de nuebo en las materias corrientes con que no se me ofreze otra cossa mas de supplicar a Vuestra Señoría me tenga en su memoria. Los despachos de su Magestad de 22 de Julio estan ya en mi poder y por no detener este correo no respondo a ellos. Con esta imbio a Vuestra Señoría una de la carta de Su Magestad que escriuio al Palatino de Vngria haziendole merced del Tuson que acerca de tres años y agora no viene en la lista. Supplico a Vuestra Señoría se sirua de representallo porque no tengo por combiniente al seruicio de su Magestad tener disgustado una cabeza tan importante de un Reyno. Dios guarde a Vuestra Señoría como desseo en Viena a 23 de Agosto 1628.

El Marques de Aytona

Señor Don Juan de Villela³⁸

[Aytona márki levelének melléklete: IV. Fülöp spanyol király Zaragozában, 1626. január 15-én kelt levele Esterházy Miklóshoz, vö. 1. sz.]

³⁸ Juan de Villela Olabarrieta (cca. 1560–1630), a spanyol Államtanács tagja, az északi, valamint az itáliai ügyek tanácsának titkára (*secretario de Estado del Norte y de Italia*), vö. Ricardo Gómez RIVERO: *Villela Olabarrieta, Juan de'* <http://dbe.rah.es/biografias/20932/juan-de-villela-olabarrieta> (legutóbbi megtekintés: 2018. 06. 25.).

6.

**„Az Aranygyapjas Rend átadásának szertartásai, a császár által
kiszolgáltatva Schwarzenberg grófnak,
Esterházy grófnak, Magyarország nádorának és Collalto grófnak”
„[...] las ceremonias de los Tusones entregados por su Magestad Cesarea
al Conde de Schwartzenberg, al Conde de Esterhazi
Palatino de Hungría y al Conde de Colalto.”**

Archivo General de Palacio Real de Madrid, Libros y registros, registro 7018,
fol. 171r–v, 172r.

Esterházy Miklós, látva Collalto gróf késlekedését, úgy ítélte megfelelőnek, ha Schwarzenberg gróf intézkedéseihez hasonló módon lépéseket tesz annak érdekében, hogy ne halasztódjék beöltözése. Kérése egyáltalán nem keltett megütközést / visszatetszést, hiszen különleges elsőbbsége [helyzete] volt megválasztásakor szerzett tekintélye, illetve a császárnak tett szolgálatai miatt. A császár főudvarmestere által Esterházyt és Hervartot, az Aranygyapjas Rend címerkirályát is értesítette róla, hogy rendelkezése szerint a magyar nádor beöltözésére a bécsi császári palotában, a Schwarzenberg gróffal megegyező módon kerüljön sor. Esterházy kb. másfél napi járóföldnyi távolságra található kastélyából érkezett Bécsbe, 1628. december 30-án, szombati napon délelőtt; megérkezését követően a császár és fia, a magyar király elé járult kézcsókra. A következő nap, december 31-én, Hervart a quadrumban (ahol számára kijelölték) előkészítette a beöltözés kellékeit pontosan ugyanolyan módon, ahogy a klosterneuburgi kolostorban, Schwarzenberg gróf beöltözése alkalmával tette. Miután a császár szokásos ájtosságaira sor került titkos oratóriumában, és miután fia, III. Ferdinánd részt vett a misén, utóbbi a császár szobájába jött. Minden pontosan úgy zajlott, ahogy Schwarzenberg gróf beöltözése alkalmával. Noha Schwarzenberg gróf távol volt, részt vettek viszont a szertartáson Meggau és Fürstenberg grófok is; utóbbi volt a legidősebb lovag a megjelentek között. [A ceremónia előtt] együtt feltették az ilyenkor szokásos kérdéseket Esterházynak. Az új lovag a következő nap, az újév legelső napján fényes lakomát adott, melyen többek között részt vett az apostoli nuncius, a spanyol király követe, a császár titkos tanácsának tagjai és más vezető udvari személyek, velük együtt pedig maga Hervart is. Esterházy ezt követően két nappal tért vissza Magyarországra. Kiállította Hervart számára az Aranygyapjas Rend jelvényének átvételét igazoló elismervényét, melyben a nádor [az előírásoknak megfelelően] kötelezte magát, hogy az 57 szemből álló láncot és a díszes függő jelvényt halálát követően visszaszolgáltassa, a rend konstitúcióit tartalmazó könyvvel együtt. Ezt a reverzalist, amelyet a 45 éves galántai gróf Esterházy Miklóstól, Magyarország nádorától, a császár tanácsosától és kamarásától vett át, Hervart átadta a rend kincs-

tárnokának, egyidejűleg pedig megsemmisítette a saját elismervényét. A nádor ezenkívül átadta IV. Fülöp spanyol királynak írt köszönő levelét, valamint díszes, megfestett címerét.

Tuson del Conde de Esterhazi, Palatino de Hungria

El Conde de Esterhazi, Palatino de Hungria viendo la tardanza del Conde de Colalto,³⁹ le pareció hazerla misma instancia que hizo el Conde de Schwartzberg,⁴⁰ para no suspender mas en adelante su investidura. Pues al dicho Conde no se le seguia dello perjuicio ninguno. Pues siempre quedava salua su precedencia por la anterioridad de su elecion, y fue servido su Magestad Cesarea arrostrar a esta demanda y en fin después de haver lo mandado avisar por su dicho mayordomo mayor al dicho Conde Palatino, tambien me mando dezir queria se hiziesse esta acción ni más, ni menos como la de dicho Conde de Schwartzberg en su palacio de Viena.

Estava el Conde en Hungria en un castillo suyo a jornada y media, poco más o menos de Viena y alla llegó sábado a 30 de Deziembre por la mañana y luego fue a besar las manos a sus Magestades Cesarei y al Rey su hijo.

El otro día domingo a 31 del mismo mes y ultimo del año de 1628, hize en la quadra (donde se me mando) la misma preuencion del aparato que se hizo en el Monasterio de Closterneuburg para la investidura del dicho Conde de Schwartzberg y después de haver su Magestad cumplido a su ordenario, con sus devociones en su oratorio secreto, y haver assistido el Rey a los officios divinos y venido al quarto de su Magestad. Passó en lo demás todo lo mismo que en l'acción sobredicha del Conde de Schwartzberg que no acudió a ello por estar ausente. Pero con el Conde de Meggau entranno también el de Fürstenberg quien llevó la presidencia como más anciano, y juntos fueron a hazer las preguntas ordinarias a este conde cauallero confradre nuevo. El qual el otro día primero del año nuevo dio una comida muy esplendida al Nuncio apostolico al dicho Embaxador de Vuestra Magestad y a los del Consejo de Estado de su Magestad Cesarea, y a otros Ministros más principales y me halle yo también en ella y de alli y a dos días volvió a Hungria.

Diome su recivo de su collar de cinquenta siete pieças comprehendido en ellas el Tuson rico pendiente con promesa de la restitución del y del libro para después de sus días, y entregue este recivo al tesorero de la Orden sacando y rompiendo el mío que le tenía dado, llamase Nicolas, Conde de Ezterhasi, de Galantha, Palatino de Hungria, del Consejo de Estado de su Magestad Cesarea y Gentilhombre de su Cámara de edad de 45 años, y presento[...] su respuesta a la carta de Vuestra Magestad en agradecimiento de la honra y merced recibida de su Real mano.

También me entrego sus armas iluminadas que son de azul con un Gryfo coronado de oro, sus ojos de plata y lengua de gules teniendo de los pies trasseros una corona de oro enriquecida de rubies y esmeraldos, y de la garra derecha delantera un alfanje de

³⁹ Rambaldo Collalto, gr. (1575–1630).

⁴⁰ Georg Ludwig, Graf von Schwarzenberg (1586–1646).

plata guarnecido de oro, y de la yzquierda tres rosas de gules abotonadas de oro y con hojos de synopla, sobre el yelmo de oro un torcido de oro y azul de plata [y] de azul y por tymbre el mismo Gryfo naciendo del blasón de las armas.

7.

Esterházy Miklós nádor reverzálisa (átvételi elismervénye) az Aranygyapjas Rend jelvényének átvételéről

(Bécs, 1629. január 2.)

Két, azonos szövegezésű példánya:

MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F, nr. 79 (fogalmazvány és tisztaát) és

ÖStA, HHStA SB Orden des Goldenen Vlies, Akten XIII-378/36.

Galántai gróf Esterházy Miklós, Fraknó örökös ura, a Magyar Királyság nádora, aranygyapjas rendi vitéz, Sopron, Zólyom és Bereg vármegyék főispánja, a császár belső (titkos) tanácsosa és kamarása, és magyarországi helytartója elismeri, hogy átvette az Aranygyapjas Rend jelvényét, azaz egy 56 darabból álló [az egyes darabok egymáshoz stilizált tűzkövekkel vannak erősítve] láncot és egy ennek alsó részéhez tartozó, 57 darab részből összeálló függőt / jelvényt. A jelvényen kívül az Aranygyapjas Rend konstitúcióit tartalmazó kötetet is átvette. A jelvényt Szent Domonkos ünnepén, 1628 utolsó napján, a császártól vette át a szokásos szertartás alkalmával, amelyhez a jelvényt és a könyvet a Katolikus Király küldötteként jelen lévő Jean Hervart szállította a helyszínre. Megígéri saját maga és utódai nevében, hogy halálát követően a jelvényt és a könyvet az Aranygyapjas Rend kincstárnokának visszaszolgáltatja.

Reversionales super torque et Libro Constitutionum Ordinis Aurei Velleris ad
Catholicam Maiestatem patenter datae

Ego comes Nicolaus Ezterhasi de Galanta, perpetuus de Frakno, Regni Hungariae palatinus, Cumanorum iudex, eques Aurei Velleris, comitatum Soproniensis, Zoliensis et de Beregh Supremus Comes, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis intimus consiliarius, camerarius et per Hungariam locumtenens etc. Fateor et recognosco praesentium per vigorem significans quibus expedit universis, quod remaneat penes me unus torquis aureus Ordinis Aurei Velleris compositus ex quinquaginta sex particellis simul catenatis atque implicitis, quarum media pars repraesentat ea ferramente igniaria, quae Gallice Füsilz vocantur. Altera vero scilicet scintillantes a cuius ima parte pendet signum Velleris Aurei, quae simul faciunt quinquaginta septem particellas. Atque etiam permaneat apud me unus Liber Constitutionum hujus Ordinis. Quoquidem torque ego investitus sum ab Sacra Romanorum Imperatoria Maiestate, die Dominico, qui fuit ultimus anni elapsi millesimi sexcentesimali vigesimali octavi, cum solitis caerimoniis,

assistente in iis primario Suae Catholicae Majestatis faeciali, ac consiliario Ioanne Hervart, torquis et libri illius portatore. Ac proinde promitto me statuturum haeredibus meis, ut post obitum meum praedictus torquis atque liber restitatur Suae Maiestati Catholicae, aut illius Ordinis Thesaurario: In quorum fidem et testimonium has praesentes literas meas manus meae subscriptione, sigillique appensione munitas et roboratas dandas duxi. Actum Viennae, secunda die Mensis Ianuarii, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo vigesimo nono.

[Külzeten:] 1629 Reversales Comitis Nicolai Esterhazy super accepto Aureo torque

8.

Esterházy Miklós nádor levele IV. Fülöp spanyol királyhoz

(Bécs, 1629. január 2.⁴¹)

AGS, Estado, legajo 2510, nr. 33.

*Eredeti*⁴²

Esterházy Miklós 1628. december 31-én II. Ferdinánd császár kezéből átvette az Aranygyapjas Rend jelvényét, amit IV. Fülöp spanyol király kegyelmessége ítelt meg számára. Ezzel nem csupán az ő személyét tisztelte meg és kötelezte le az Ausztriai Ház további szolgálatára, hanem a teljes Natio Hungaricát. És ekkora kegyelmet nem (is) lehet saját érdemekkel vagy szolgálattal meghálálni, ezért kéri a spanyol királyt, hogy lekötelezettségének megvallásával és jóakarátának kinyilvánításával [IV. Fülöp] tekintse háláját kifejezettnek.

[A külzeten:] a Su Magestad Vienna 1629

El Conde Palatino de Vngria 2 de Enero

Dice que el ultimo dia del año de 1628 reciuio de mano del Emperador el collar del Tuson, de que Su Magestad le ha hecho merced, con la qual no solo ha honrrado y obligado de nuebo su persona al seruicio de la serenissima Cassa de Austria, sino a toda la nacion Vngara: y pues a tantas mercedes el no puede satisfacer ni con propios meritos, ni seruicios, suplica a Vuestra Magestad que con la confession de sus obligaciones y la promptitud de su voluntad le tenga por escusado de parecer de agradecido.

Sacra Catholica potentissimaque
Regia Maiestas Domine Domine Clementissime

⁴¹ A levél másolata: MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F, nr 79, fol. 69v.

⁴² A levél másolata megtalálható az Esterházy család hercegi ágának levéltárában, az Aranygyapjas Rendre vonatkozó iratok között (MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F, nr 79); a másolaton olvasható korabeli megnevezés: „Paria literarum ad Sacram Catholicam Regiamque Maiestatem”.

Fidelium ac humilium servitiorum meorum in gratiam Maiestatis Vestrae perpetuam submissionem. Iuxta benignam Sacrae Maiestatis Vestrae ordinationem rite inauguratus coopatusque sum in excellentissimam Ordinem Aurei Velleris per Sacratissimam Romanorum Imperatoriam Maiestatem Dominum Dominum clementissimum ultimo die mensis et anni proxime praeteriti. Rarum hoc, potentissime Rex, in gente nostra decus et ornamentum, et quo rarius tanto me id favori suo reddit magis obnoxium, sed et totam hanc inclytam nationem Hungaricam, quam Catholica Vestra Maiestas in me decoravit, compendio sibi clementer devinxit. Ego me illo fidei et fidelitatis nexu agnosco Augustissimae Domui Austriacae obstrictum, ut ad eum vix aliquid accedere posse putarim. Caeterum adverto ad novos stimulos novis adhuc opus esse studiis, sed quia supra mea merita fateor beneficiorum eius ornamenta, itaquoque supra vires meas esse demerendi facultatem. Verum me hic idem favor Maiestatis Vestrae vindicabit ab ingratitude, facietque sola confessione insufficientiae, voluntatisque promptitudine excusatum, siquidem in Magnis voluisse sat est. Neque tamen quae huius Ordinis inclyti erunt, patiar in me quoque ea pro virili desiderari. De caetero Sacrae Catholicae Maiestati Vestrae, me humillime commendans, eandem diutissime florentem, ac feliciter regnantem valere desidero. Datum Viennae 2 die Ianuarii Anno 1629.

Sacrae Catholicae Potentissimeque
Regiae Maiestatis Vestrae

Humillimus et devotus
Servitor
Comes N. Esterhazi
de Galantha ffris

9.

Esterházy Miklós nádor levele Olivares államminiszterhez

(Bécs, 1629. január 3.⁴³)

MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F, nr. 79, fol. 70r.

Másolat

Aranygyapjas Renddel való kitüntetését a királyi kegy nagyvonalúságának tulajdonítja, nem pedig saját személyes érdemeinek. E jelvény adományozása, amely eddig oly ritka kegy volt népe körében, csak azt jelzi, hogy az uralkodó szeretné, ha királyi kegyének minden nép körében lenne tanúbizonysága. A fenséges Ausztriai Ház eddig is oly mértékben lekötötte jótéteményeivel és kegyelmével, hogy már eddig is inkább attól tartott, hogy nem

⁴³ A levél másolata: MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F, nr 79, fol. 70v.

tudja majd eléggé meghálálni, nem hogy további ambíciók fűtötték volna. Nincs más választása, hogy az újabb megtiszteltetést is elfogadja, és különösen annak örül, hogy ezáltal a spanyol király barátjának vallhatja magát.

Ad

Illustrissimum et Excellentissimum Dominum Dominum Ducem
a Sancto Lucar Comitem de Oliuares etc. Sacrae Catholicae
Maiestatis Intimum Consiliarium supremum cubicularium ac Stabuli Praefectum
Illustrissime et Excellentissime Dux Domine Domine
et Amice observandissime

In cooptando me in inclytum ordinem Aurei Velleris scio Sacram Catholicam Regiamque Maiestatem Suae potius magnitudinis quam meritorum meorum habuisse rationem. Quid enim in gentem nostram, in qua rarum hoc decus antea devertat, nunc favoris Regii libra haec, neque potissimum aestimet ad honorem hanc delibandum, nisi quia magnitudinem Suam Regiam nullibi gentium non vult esse non testatum? Augustissima Domus Austriaca eo me iam ante beneficiorum et clementiae vinculo sibi tenuit obligatum, ut verendum mihi fuerit ne ingratitude potius, quam ambitione novae alicuius dignitatis incrementi laborarem. Verum quia id citra meritum meum mihi nihilominus factum, tolerabo me vinci beneficiis Augustissimae Domus huius et quasi obrui, quis enim obsequio paria se tantae Maiestati rependere posse putet? Haud postrema pars erit mihi honoris huius auspiciam et contesseratio novae amicitiae cum Excellentia Vestra hac occasione facta cui hanc literis meis primam salutem lubens volensque libo. Spero, accipiet meo mittentis affectu Excellentia Vestra, et me redamabit sui ex animo cultorem. Regiaeque Maiestatis Catholicae, quod cumprimis aveo, favorem et clementiam mihi quam diutissime conservabit. Quam itidem Deus servet longissime incolumem et felicem. Datum Viennae, 3 die mensis Ianuarii 1629.

10.

Esterházy Miklós nádor levele az Aranygyapjas Rend kancellárjához

(Bécs, 1629. január 3.⁴⁴)

MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F, nr. 79.

Másolat

Aranygyapjas Rendbe való felvételét a spanyol király magyar nép iránti tiszteletének és megbecsülésének tekinti. A címerkirály útján szerény ajándékot küld neki, aminek ugyan csekély az értéke, de az Esterházy részéről irányába megnyilvánuló jó szándékot tartsa szem előtt.

⁴⁴ A levél másolata: MNL OL P 108, Rep. 2/3, Fasc. F, nr 79, fol. 70v.

*Admodum Illustri ac Reverendo Domino Don
Joanni Ludouico de Laloo,⁴⁵ Ordinis Aurei Velleris Cancellario, et Sacrae Catholicae
Maiestatis Consiliario etc.*

Admodum Illustris ac Reverende Domine Amice observandissime

Regiae Maiestatis Catholicae munificentiam, Aurei Velleris torquem et horonem per Sacratissimam Romanorum Imperatoriam Maiestatem solemniter accepi.

Nunquam ita mihi placeo admodum Illustris Domine, ut existimem rara hac apud nos dignitate meo magis quam gentis Hungaricae honori et existimationi esse per Catholicam Maiestatem velificatum. Ita congruum erat, ut magnitudo tanti Regis hanc quoque partem Europae his gloriae suae velis percurreret, reversaque totidem in sinum clementiae suae, gentis quoque nostrae affectum et obsequendi studium, Regiae Suae liberalitati velut obsidem deferret. Et vero gratiae huius memoria perennabit in animis hominum nostrae gentis rerumque fama. Ut autem et mei apud admodum Illustris Dominationem Vestram recordatio perseveret, accipiet exile hoc munusculum a me sibi per Dominum Heroldum⁴⁶ transmissum quod tamen haud perinde valore quam meo velim eam affectu metiri. Interim novam hanc amicitiam foveamus amore mutuo, et colamus officii. Quorum me, spondeo, nunquam pigebit. De caetero valeat feliciter admodum Illustris Dominatio Vestra. Datum Viennae, 3 die Ianuarii 1629.

11.

Jean Hervart, az Aranygyapjas Rend címerkirályának levele

Esterházy Miklós nádorhoz

(Madrid, 1632. november 30.)

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára,

Az Esterházy család hercegi ágának levéltára

P 108 Rep. 71, Fasc. 16.

293–297

Jean Hervart mint az Aranygyapjas Rend tisztségviselője kötelességként értesíti Esterházy Miklóst a rend közelmúltban elhunyt tagjairól, a lelki üdvükért végzett misékről és kiosztott alamizsnákról, amelyeket a többi rendtagnak kell megtenni az elhunytak után. Hervart nem mulasztja el emlékeztetni Esterházyt arról az összegről (15 soldo),⁴⁷ amit

⁴⁵ Johan Lodewijk van der Loo († 1635).

⁴⁶ Jean Hervartról lehet szó: Esterházy általa juttatta el az Aranygyapjas Rend kincstárnokának a levelet, illetve a küldeményt.

⁴⁷ Soldo: váltópénz, koronként és területenként eltérő értékkel.

alamizsna gyanánt kell adnia mindegyik élő lovagnak az elhunytak lelke üdvéért. Az Aranygyapjas Rend kancellárja úgy látta jónak, hogy Hervart mint a rend címerkirálya, aki az élő és elhunyt rendtagok többségének átadta a spanyol király megbízásából a rend jelvényét, az előljárótól kapta ezt a feladatot és ezt most el is kezdi, és innentől ő fogja a rendtagokat értesíteni az elhunytakról és ezt a jövőben is igyekezni fog tőle telhető pontossággal megtenni.

A spanyol uralkodó mint az Aranygyapjas Rend szuverénje, 1628-ban – dédapjához, V. Károlyhoz hasonlóan – a lovakok lehetséges számának bővítését kérte a pápától, 50-ről 60-ra. Mivel többen meg is haltak és betöltetlen helyek is vannak, így összességében csak 37 jelenleg élő lovag van. Nem fogja elmulasztani Esterházy Miklós értesítését egy, a mellékelt listánál részletesebb kimutatással: 1628-ban hét személy hunyt el, az azóta eltelt időben pedig másik 13, ezért lehetséges, hogy 37-en vannak az élő rendtagok. Érdeklődik, hogy Esterházy esetleg – korábban vagy más módon értesülve a lovakok haláláról – az elhunytak után az élők által fizetendő alamizsna kifizetése ügyében lépett-e már.

Azt kéri, hogy ha megkapta ezt a jelentést, amit most küld neki, akkor Esterházy jelezze, hogy itt (mármint a levélíró hivatalában) lássák, hogy nem mulasztotta el a feladatát.

Illustrissimo ac Ecelestissimo signore

Mi é stato ordinato che corra per conto mio il dar avviso delle morti dei Cavaglieri Confratelli dell'Ordine del Tosone, non solamente delle già successe, ma anco di quelle da succedere daqui innanzi: accioche non si manchi all'obbligo delle quindecim messe cantatae, e quindecim soldi d'elemosina a poveri che deve ciascuno dei Cavallieri Confratelli vivi per l'anima di ciascuno dei loro defunti, conforme al capitolo LXIII delle constitutioni, et il sesto dell'additioni ad esse.

Havendo parso al Cancelliere dell'Ordine, che come, á raggion del mio offitio di consigliere di questo Ordine e Primo Re d'arme di sua Maesta Catholica intitolato Toson d'oro, mi son trovato nelli atti dell'investiture della maggior parte dei Cavallieri Confratelli così difunti come vivi, e perciò mi sarà più certa la notitia di tutti loro, così ancora restirò obligato al cumpimento dell'avvisi delle lor morti. Di maniera che comincio a farlo adesso, et da qui innanzi lo andarò continuando con ogni puntualità.

A questo principio mi pare non potersi traslasciare l'avvertimento sequente. Che nell'anno 1628 desiderando Sua Maestà (come Cappel, e soprano si questo Ordine) compere coll'Electioni ch'ella haveva fatte per riempire il numero ordinario delle cinquanta piazze di esso trovò che non ce n'erano tante vacanti come electioni già publicate anticipatamente. Et considerando Sua Maestà l'inconveniente d'essequirsi l'une et tener l'altre sospese, giudicò convenire, che corresse ugualmente l'essecutione di esse tutte. E con questa intentione determinata accrescere il numero ordinario sudetto insino ad altre dieci piazze. Ch' in tutto potessero arrivare a sesenta. Imitando in cio l'Imperatore Carlo V^o suo Visabuelo;⁴⁸ che l'anno 1516 aggonse altre veinte alle trenta

⁴⁸ IV. Fülöp spanyol király dédapja, V. Károly.

della prima institutione. Con tutto ciò non volse Sua Maestà usar di questo esempio se non per questa volta sola. Et non si allargo a provederne più di sette, dichiarando giontamente che fossero consumpte con le prime sette vacanti. Del che ne segui l'effetto, talmente che non solamente restano consumpte le sette sudette, ma ne restano ancora tredici vacanti del detto numero ordinario di cinquanta. E per il conseguente non ve ne sono più di trenta e sette Cavalieri Confratelli hoggi di vivi. Perché sendosi offerto d'essere maggior il numero dei vivi, così in poco tempo ne venne a essere maggior quel dei difunti.

Ne restarà Vostra Eccellenza più particolarmente informata per le Relatione aggiunte. Essendo l'una dei Cavalieri Confratelli difunti dall'anno 1628 in qua; con specificatione delle piazze supernumerarie già consumpte. Et di quelle che presentemente restano vacanti del numero ordinario delle cinquanta. Et l'altra dei trenta e sette hoggi di vivi.

Non v'è, dubbio che così come Vostra Eccellenza avrà inteso le morti sudette coso avrà comandato il compimento delle Messe e Elemosine.

Nondimeno accioche possa ricorrere la sua memoria, e restar sodisfatta di sè stessa, ho qui aggiunto la prima Relatione. E l'altra va per abbondanza, con desiderio d'acertare, e con opinione di che ha da gustar Vostra Eccellenza di essere avvisata dello stato delle cose correnti di questo Ordine. Supplico si degni Vostra Eccellenza ricevere questo mio buon zelo, e comandarsi me facci l'honor di due righe d'avviso della riceputa di questa, accioche possa qui constare non haver io mancato all'ordine che mi s'è dato. Pregando Iddio Nostro Signore guardi prosperi et aumenti Sua Persona Eccellentissima longhissimi et felicissimi anni. Di Madrid a ultimo dì Novembre 1632.

Di Vostra Eccellenza

Humilissimo et obbedientissimo servitore

E. Giovanni Hervart

[*A levél melléklete:*]

Relatione delle piazze dell'ordine del Tosone vacche nel mese di Novembre 1632 doppo l'anno 1628 che fu compito il numero ordinario delle cinquanta et accresciuto d'altre sette di più. E vanno poste conforme à i tempi che li cavaglieri difuncti lo lasciorono vacche, i quali furono i sequenti

1. Il Duca di Modena⁴⁹
2. Il Conte di Cantecroy⁵⁰
3. Il Prencipe di Chimay⁵¹
4. Il Prencipe della Rochella⁵²
5. Il Prencipe d'Estigliano⁵³

⁴⁹ César d'Este (1552–1628), (*Chevaliers*, nr. 301).

⁵⁰ François Thomas d'Oiselay de Granvelle, Cantecroix grófa (1589–1629), (*Chevaliers* nr. 345).

⁵¹ Alexandre, Chimay és d'Aremberg hercege (1599–1629), (*Chevaliers*, nr. 356).

⁵² Fabricio Carafa, Rocchella hercege (*Chevaliers*, nr. 359).

⁵³ Louis Carafa de Marra (1570–1630), (*Chevaliers*, nr. 308).

6. Il Duca d'Arcos⁵⁴

7. Il Duca di Guastala⁵⁵

Con la morte delli detti sette Cavaglieri Confratelli restorno consumptes le sette piazze supernumerarie.

Sequono quei che morirno doppo d'essere consumpte le dette sette piazze supernumerarie.

1. Il Marchese Spinola⁵⁶

2. Il Conte di Colalto⁵⁷

3. Il Conte d'Anholt⁵⁸

4. Il Conte di Champlite⁵⁹

5. Il Prencipe d'Albelino⁶⁰

6. Il Duca d'Urbino⁶¹

7. Il Conte di Furstenberg⁶²

8. Il Conte d'Esteres⁶³

9. Il Re di Polonia⁶⁴

10. Il Conte di Gamalerio⁶⁵

11. Il Prencipe Paolo Sauello⁶⁶

12. Infante di Spagna Don Carlos⁶⁷

13. L'Archiduca Leopoldo⁶⁸

Di maniera che son tredici piazze vacche del numero ordinario di conquanta, Non restano piu di 37 Cauallieri Confratelli vivi in questo mese di Nouembre 1632.

Relatione delli trenta e sette Cauaglieri Confratelli dell'Ordine del Tosone che sono vivi nel mese di Novembre 1632. Posti secondo le loro antiquità et coll' istesso ordine, come stano nel libro di sua Maestà.

Del tempo del Re D. Phelipe II°:

1. Imperatore⁶⁹

Del tempo del Re D. Phelipe III°:

---

⁵⁴ Rodrigo Ponce de León († 1630), (*Chevaliers*, nr. 317).

⁵⁵ Ferrante Gonzaga (1563–1630), (*Chevaliers*, nr. 283).

⁵⁶ Ambrogio Spinola (1569–1630), (*Chevaliers*, nr. 300).

⁵⁷ Rambaldo Collalto, gr. (1575–1630), (*Chevaliers*, nr. 379).

⁵⁸ Johann Jakob, Bronckhorst és d'Anholt grófja (1580–1630), (*Chevaliers*, nr. 372).

⁵⁹ Gleriardus de Vergy, Champlitte grófja (1580–1630), (*Chevaliers*, nr. 329).

⁶⁰ François Marino Caracciolo (1587–1630), (*Chevaliers*, nr. 360).

⁶¹ François Maria Feltrio del la Rovere (1549–1631), (*Chevaliers*, nr. 258).

⁶² Wratislaw Fürstenberg, gr. (1548–1631), (*Chevaliers*, nr. 337).

⁶³ Jean de Montmorency, Estaires grófja (1581–1631), (*Chevaliers*, nr. 369).

⁶⁴ III. Zsigmond lengyel király (1587–1632), (*Chevaliers*, nr. 294).

⁶⁵ Ottavio Visconti, Gamalerio grófja († 1632), (*Chevaliers*, nr. 374).

⁶⁶ Paolo Savelli (*Chevaliers*, nr. 357).

⁶⁷ Carlos de Austria, III. Fülöp ötödik fia (1607–1632), (*Chevaliers*, nr. 350).

⁶⁸ V. Lipót osztrák főherceg, Tirol grófja (1586–1632), (*Chevaliers*, nr. 365).

⁶⁹ II. Ferdinánd (*Chevaliers*, nr. 279).

2. Il Duca d'Alba⁷⁰
  3. Il Duca Elettore di Bauiera⁷¹
  4. Il Duca della Mirandola⁷²
  5. Il Marchese di Pescara e del Guasto⁷³
  6. El Principe di Caserta⁷⁴
  7. Il Principe di Palestrina⁷⁵
  8. Il Principe di Valdetarro⁷⁶
  9. Il Conte di Solre⁷⁷
  10. Il Duca di Medina Sidonia⁷⁸
  11. Il Duca di Neuburg⁷⁹
  12. Il Principe Vladislao di Polonia⁸⁰
  13. Il Marchese d'Este⁸¹
  14. Il Duca d'Areschot⁸²
  15. Il Conte Christoforo d'Ostfriza y Emden⁸³
  16. Il Principe d'Equenberg⁸⁴
- Del tempo del Rè D. Phelipe III.
17. Il Duca di Vejar⁸⁵
  18. Il Principe d'Espinoy⁸⁶
  19. Il Conte di Meggau⁸⁷
  20. Il Conte di Franquemburg⁸⁸
  21. Il Conte di Vextaing⁸⁹
  22. Il Duca di Bournouuille e Conte di Hennim⁹⁰
  23. Il Conte d'Egmont⁹¹

⁷⁰ Antonio Álvarez de Toledo y Beaumont (1568–1639), (*Chevaliers*, nr. 285).

⁷¹ Miksa, bajor választó (1573–1651), (*Chevaliers*, nr. 297).

⁷² Alessandro Pico, Mirandola hercege (1567–1637), (*Chevaliers*, nr. 302).

⁷³ Íñigo d'Avalos d'Aquino (1570/1578–1632), (*Chevaliers*, nr. 306).

⁷⁴ Andrea Matteo Acquaviva d'Aragón († 1635), (*Chevaliers*, nr. 309).

⁷⁵ Francesco Colonna Palestrina hercege († 1636), (*Chevaliers*, nr. 316).

⁷⁶ Frederico Landi, Val di Taro hercege († 1630), (*Chevaliers*, nr. 319).

⁷⁷ Jean de Croy, Solre grófja (1578–1640), (*Chevaliers*, nr. 327).

⁷⁸ Juan Manuel Domingo Pérez de Guzmán (1579–1636), Medina Sidonia hercege (*Chevaliers*, nr. 328).

⁷⁹ Wolfgang Guillaume de Wittelsbach, Neubourg hercege (1578–1653), (*Chevaliers*, nr. 330).

⁸⁰ IV. Ulászló lengyel király (1632–1648), (*Chevaliers*, nr. 331).

⁸¹ Carlo Filiberto d'Este (1571–1651), (*Chevaliers* nr. 332).

⁸² Philippe Duc d'Aerschot, d'Arenberg grófja (1587–1640) (*Chevaliers*, nr. 334).

⁸³ Christophe, d'Ostfrise grófja és d'Emden ura (1569–1636), (*Chevaliers*, nr. 339).

⁸⁴ Hans Ulrich von Eggenberg (1568–1634), a Titkos Tanács elnöke (*Chevaliers*, nr. 340).

⁸⁵ Francisco Diego López de Zúñiga y Sotomayor (1596?–1636), (*Chevaliers*, nr. 343).

⁸⁶ Guillaume de Melun, d'Éspinoy hercege, Richebourg márkija (1580–1635), (*Chevaliers*, nr. 347).

⁸⁷ Leonhard Helfrid Meggau, gr. (1577–1644), (*Chevaliers*, nr. 349).

⁸⁸ Franz Christoph Khevenhüller, gr. Frankenburg (1588–1650), (*Chevaliers*, nr. 351).

⁸⁹ Philippe de Rubempré, Vertain grófja († 1639), (*Chevaliers*, nr. 353).

⁹⁰ Alexandre Bournonville hercege, Hénin-Liétard grófja (1586–1656), (*Chevaliers*, nr. 354).

⁹¹ Louis d'Egmont grófja, Gavre hercege (1596–1654), (*Chevaliers*, nr. 355).

24. Il Prencipe e Signore di Monaco⁹²
25. Il Re d’Hungaria e Bohemia⁹³
26. Il Duca di Mequelburg, Fridlant, e Sagan⁹⁴
27. Il Conte Giovanni di Nassau⁹⁵
28. Il Marchese di Priego e di Montaluan⁹⁶
29. Il Conte di Schwartzberg⁹⁷
30. Il Prencipe della Catholica⁹⁸
31. Il Conte di S^{ra} Aldegonda⁹⁹
32. Il Prencipe di Bisignano e Seylla¹⁰⁰
33. Il Conte d’Isenburg e di Grensaw¹⁰¹
34. Don Luys d’Aragon, Cardona, e Cordoua¹⁰²
Primogenito del Duca di Cardona
35. Il Prencipe di Barbançon¹⁰³
36. Il Conte Ottho Henrique Fucar¹⁰⁴
37. Il Conte d’Esterhazi Palatino d’Hungaria¹⁰⁵

12.

Esterházy Miklós aranygyapjas rendi statútumkönyvének

1646. januárban készült másolata,

Esterházy Farkas feljegyzése a kéziratot követő elülső szennylevelén

(Lorch, 1646. január 11.)

MNL OL P 108, Rep. 2/3, 11. cs. (7. doboz), Fasc. F., nr. 78

1628 utolsó napján Bécsben került sor arra, hogy Esterházy Miklós nádornak ünnepélyes formában átadják az Aranygyapjas Rend IV. Fülöp spanyol király által neki adományozott jelvényét. A (rendbe való) beöltöztetés II. Ferdinánd császár által történt III. Ferdinánd

⁹² Honorato Grimaldi, Monaco hercege (1597–1662), (*Chevaliers*, nr. 358).

⁹³ III. Ferdinánd (*Chevaliers*, nr. 361).

⁹⁴ Albert Wenceslas Waldstein, gr. (*Chevaliers*, 367).

⁹⁵ Jean (1583–1638), Nassau grófa (*Chevaliers*, nr. 352).

⁹⁶ Alonso Fernández de Cordova y Figueroa, (*Chevaliers*, nr. 363)

⁹⁷ Georg Ludwig Schwartzberg, gr. (1586–1646), (*Chevaliers*, nr. 365).

⁹⁸ Tiberio Vincenzo del Bosco († 1654) (*Chevaliers*, nr. 366).

⁹⁹ Maximilien Comte de Sainte-Adelgonde (*Chevaliers*, nr. 368).

¹⁰⁰ Tiberio Caraffa (1580–1647), (*Chevaliers*, nr. 371).

¹⁰¹ Ernest Comte d’Isenbourg (1584–1664), (*Chevaliers*, nr. 373)

¹⁰² Luis Fernández de Córdoba, Cardona et Aragón (1608–1670), (*Chevaliers*, nr. 375).

¹⁰³ Albert de Ligne, Barbançon et d’Aremberg hercege (1600–1674), (*Chevaliers*, nr. 376).

¹⁰⁴ Otto Heinrich Fugger, Kirchberg grófa (1592–1644), (*Chevaliers*, nr. 377).

¹⁰⁵ Galántai gróf Esterházy Miklós nádor (1582–1645), (*Chevaliers*, nr. 378).

magyar király jelenlétében. Az eredeti rendjelet és az Aranygyapjas Rend alkotmányát tartalmazó, pergamenre nyomtatott könyvet, gróf Esterházy László, a mondott Miklós idősebb fia visszahozta; a számozott oldalakból álló nyomtatványt lemásolta, hogy az az Esterházy ház fraknoi várában örökre megmaradjon tiszteletre és emlékezetre méltó módon, és hogy azt a kitüntetett nagy gróf Esterházy utódai megtekinthessék, együtt a levelekkel és azzal a dicsőítő művel [elogiummal], amelyet a temetés napján [1645. dec. 11.] Nagyszombatban szétesztettek.

1628 – Constitutio Ordinis Aurei Velleris comiti Nicolai Eszterházy regni Hungariae palatino auctoritate Philippi Hispaniarum regis per Ferdinandum secundum Romanorum imperatorem elargiti.

[kéziratot kötet, 57 fol.]

IHS¹⁰⁶

Lectori

Ultimo anni 1628 die Viennae Austriae, principi excellentissimo et illustrissimo, Ungariae proregi, palatino Nicolao Eszterhasi vellus aureum datum est auctoritate Philippi Hispaniarum regis, investiente Ferdinando II. imperatore, praesente Ferdinando III. tum rege. Adjunctus velleri aureo est liber constitutionum inclyti ordinis equitum velleris aurei, qui quia una cum vellere aureo relatus est ab illustrissimo comite Ladislao Eszterhasi, Nicolai dicti filio¹⁰⁷ natu maiore, visum est eidem illustrissimo comiti aliisque librum illum in membrana impressum, servato paginarum numero, describere, et in archivo Domus Eszterhasiae in arce Frakno ad aeternam tam rari in Ungaria honoris memoriam conservare, ut decus adeo illustre quo magnus Nicolaus Eszterhasi ornatus est, sit semper prae oculis posterorum una cum literis ad hanc res spectantibus, et elogio quod viri illius gloriae impressum, et ipso exequiarum die Tynnaviae distributum est.

Liber itaque constitutionum inclyti Ordinis Velleris Aurei sic incipit: Constitutiones...

Laureaci ad Anasum¹⁰⁸ prope Lincium

Anno 1646 11. Ianuarii

---

¹⁰⁶ Iesus Hominum Salvator

¹⁰⁷ Áthúzva: seniore.

¹⁰⁸ Lorch: ma a felső-ausztriai Enns városának része.

Rövidítések és irodalomjegyzék

ADM	Archivo de la Casa Ducal de Medinaceli (A Medinaceli hercegi család levéltára, Toledo)
AH	Archivo Histórico (Történeti levéltár)
AGS	Archivo General de Simancas (Simancasi Állami Levéltár)
E	Estado – Államtitkárság
Alemania	Németországi ügyek
Flandes	Németalföldi ügyek
BNE	Biblioteca Nacional de España (Nemzeti Könyvtár, Madrid)
Mss.	Manuscritos (Kéziratok)
MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
E 190	Magyar Kamara Archivuma, Rákóczi család levéltára
P 108	Esterházy család hercegi ágának levéltára, Repositorium
ÖStA	
HHStA	Haus-, Hof- und Staatsarchiv
SB Ordens vom Goldenen	Sonderbestand, Archiv des Ordens vom Goldenen Vlies (Különgyűjtemény. Az Aranygyapjas Rend levéltára)

*

CEBALLOS-ESCALERA
Y GILA

2000

CEBALLOS-ESCALERA Y GILA, Alfonso de, Marqués de la Floresta: *La insigne Orden del Toisón de Oro*, Madrid, 2000.

CHECA CREMADES–
MARTÍNEZ CORRECHER

2011

La Orden del Toisón de Oro y sus soberanos (1430–2011), ed. Fernando CHECA CREMADES, Joaquín MARTÍNEZ CORRECHER, Madrid, 2011.

Chevaliers

1904

Liste nominale des chevaliers de l'Ordre Illustre de la Toisón d'Or, kiad. Chancellerie l'Ordre, 1904.

- CHIFFLET
1632
CHIFFLET, Joannes Jacobus: *Insignia gentilitia eqvitvm Ordinis Velleris Avrei*, Antverpiae, ex officina Plantiniana Balthasaris Moreti, 1632.
- DUCHOŇOVÁ
2017
DUCHOŇOVÁ, Diana: *Palatín Mikuláš Esterházy. Dvorská spoločnosť a aristokratická každodennosť*, Bratislava, HÚ SAV – Veda, 2017.
- FRAKNÓI
1869a
FRAKNÓI Vilmos: *Pázmány spanyol évdítja*, In: *Magyar Sion*, 7. (1869) 22–39.
- FRAKNÓI
1869b
FRAKNÓI Vilmos: *Pázmány Péter és kora*, II. (1622–1631), Pest, 1869.
- FRAKNÓI
1886
FRAKNÓI Vilmos: *Pázmány Péter 1570–1637*, Budapest, 1886. (Magyar Történeti Életrajzok)
- GARCÍA GARCÍA
2010
Bernardo J. GARCÍA GARCÍA: *El diario de viajes del rey de armas Jean Hervart (1605–1633). Un registro particular del ceremonial de los toisones*, In: *El legado de Borgoña. Fiesta y ceremonia cortesana en la Europa de los Austrias (1454–1648)*, ed. by Krista de JONGE, Bernardo José GARCÍA GARCÍA, Alicia Esteban ESTRÍNGANA, Madrid, Fundación Carlos de Amberes–Marcial Pons, Ediciones de Historia, 2010, 451–502.
- Haus Österreich*
2007
Das Haus Österreich und der Orden vom Goldenen Vlies, hg. Ordenskanzlei, Graz, 2007.
- HILLER
1989
HILLER István: *Magyar nádorválasztás és európai politika*, In: *Soproni Szemle*, 43 (1989), 1. sz., 59–70.
- HILLER
1992a
HILLER István: *Palatin Nikolaus Esterházy: Die ungarische Rolle in der Habsburgerdiplomatie 1625 bis 1645*, Böhlau, Wien. 1992. (Esterházy-Studien 1.)
- HILLER
1992b
HILLER István: *Az ajándékozás Esterházy Miklós nádor politikai gyakorlatában*, In: *Aetas*, 8. (1992), 3. sz., 19–27.
- HILLER
1993
HILLER István: „Sopronból azt írhatom Méltóságodnak...” *Külföldi diplomaták az 1625. évi soproni országgyűlésen*,

- In: *Házi Jenő emlékkönyv: Emlékkönyv Házi Jenő Sopron város főlevéltárosa születésének 100. évfordulója tiszteletére*, szerk. DOMINKOVITS Péter, TURBULY Éva, Sopron, 1993, 255–266.
- KOLLER
1971
KOLLER, Fortuné: *Au service de la Toison d'or: les officiers*. Impr. G. Lelotte, 1971.
- MAREK
2013
Pavel MAREK: *La embajada española en la corte imperial (1558–1641). Figuras de los embajadores y estrategias clientelares*, Praga, Universidad Carolina de Praga, 2013.
- MARTÍ
2009
MARTÍ Tibor: *Algunos datos sobre las relaciones entre la nobleza hispana y los estados húngaros en la época de la Guerra de los Treinta Años*, In: „Nobleza hispana, Nobleza cristiana, La Orden de San Juan”, szerk. Manuel RIVERO RODRÍGUEZ, vol. I, Ediciones Polifemo, Madrid, 2009, 473–526.
- MARTÍ
2010
MARTÍ Tibor: *Pázmány diplomáciai hatása (A spanyol kapcsolat)*, In: *Jubileumi emlékkönyv Pázmány Péter egyetemalapításának 375. évfordulója tiszteletére*, szerk. MACZÁK Ibolya, Budapest, PPKE, 2010, 202–211.
- MARTÍ
2014a
MARTÍ Tibor: *Oñate gróf bécsi spanyol követ jelentései az 1622. évi soproni országgyűlésről (Forrásközlés)*, In: *Egy új együttműködés kezdete: Az 1622. évi soproni koronázó országgyűlés*, szerk. DOMINKOVITS Péter és KATONA Csaba, Sopron–Budapest, MNL Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára–MTA BTK TTI, 2014, 233–257.
- MARTÍ
2014b
MARTÍ Tibor: *Familienwappen und Lebensdaten von Palatin Paul Esterházy im Wappenbuch des Ordens vom Goldenen Vlies*, In: *Wiener Archivforschungen. Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas*, hrsg. v. Zsuzsanna CZIRÁKI, Anna FUNDÁRKOVÁ, Orsolya MANHERCZ, Zsuzsanna PERES, Márta VAJNÁGI, Wien, 2014, 223–232.
- MARTÍ
2018a
MARTÍ Tibor: *Az 1625. évi soproni országgyűlés a Habsburg dinasztia spanyol ágának szemével: Osona gróf bécsi spanyol követ jelentései*, In: *Az 1625. évi soproni koronázó országgyű-*

lés, szerk. DOMINKOVITS Péter–KATONA Csaba–PÁLFFY Géza, Sopron–Budapest, Magyar Nemzeti Levéltár Győr–Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára–MTA BTK TTI, 2018, sajtó alatt. (Annales Archivi Soproniensis No. 2.)

MARTÍ

2019

MARTÍ Tibor: *Hungarian Members of the Order of the Golden Fleece: The Importance of a Habsburg Chivalric Order in 17th-century Hungary*. Megjelenés alatt a „*Habsburgs in the West and the East. Ceremony and Representation in Spain and Hungary in the Early Modern Period*” c. kötetben [Brepols].

MAURICE

1667

MAURICE, Jean Baptiste: *Le Blason des armoiries de tous les Chevaliers de l'ordre de la Toison d'Or*, La Haye–Brusselles, 1667.

MOLAS RIBALTA

2006

MOLAS RIBALTA, Pere: *Austria en la Orden del Toisón de Oro, siglos XVI–XVII*, In: *Pedralbes: Revista d'història moderna* 26 (2006), 123–152.

MONOK–ZVARA

2019

István MONOK–Edina ZVARA: *Die Bibliothek von Paul Esterházy*, Budapest–Eisenstadt, MTA KIK–Esterhazy Privatstiftung, 2019, (Esterhazyana). Előkészületben.

MONOSTORI

2008

MONOSTORI Tibor: *Adatok a spanyol–magyar kapcsolatok történetéhez. A spanyol király és a német-római császár közötti szövetség terve, 1624–1637*, In: *Kút*, 7. (2008) 1. sz., 44–62.

MONOSTORI

2009

MONOSTORI Tibor: *A Magyar Királyság helye az Ausztriai Ház országai között az európai spanyol hegemonia korában (1558–1648)*, In: *Századok*, 143. (2009) 5. sz., 1023–1062.

SZILÁGYI

2011

SZILÁGYI András: *Egy rendbogyó sikertörténet a XVII. században – Esterházy Miklós*, In: „*És az oszlopok tetején lilomok formáltattak vala*” – *Tanulmányok Bibó István 70. születésnapjára*, szerk. TÓTH Áron, Budapest, CentrArt Egyesület, 2011, 79–88.

SZILÁGYI

2014

Műtárgyak a fraknói Esterházy-kincstárból az Iparművészeti Múzeum gyűjteményében: thesaurus domus Esterhazyanae

- I., szerk. és a bev. tanulmányokat írta SZILÁGYI András, Budapest, Iparművészeti Múzeum, 2014.
- PÉTER
1985
PÉTER Katalin: *Esterházy Miklós*, Budapest, Gondolat, 1985.
- PINEDO Y SALAZAR
1787
PINEDO Y SALAZAR, Julián de: *Historia de la Insigne Orden del Toyson de Oro*, Tom. I–III., Madrid, 1787.
- SALAZAR Y CASTRO
1688
SALAZAR Y CASTRO, Luis de: *Aduertencias historicas sobre las obras de algunos doctos escritores modernos*, Madrid, Matheo de Llanos y Guzman, 1688.
- TOLDY
1852
Galántai gróf Esterházy Miklós munkái, összeáll. TOLDY Ferenc, Pest, 1852.

